

“İSTİSNA HALİ” ÜZERİNDEN BİR EGEMENLİK KAVRAMI TARTIŞMASI

Schmitt ve Agamben’in Teorileri Hakkında Bir Çalışma

A DISCUSSION IN TERMS OF SOVEREIGNTY BASED ON THE “STATE OF EXCEPTION”

A Study On Schmitt and Agamben’s Theories

Sibel YILMAZ*

Özet: Bu makalede istisna hali kavramı, egemenlik kavramı ve egemenliğin icrası üzerinden açıklanacaktır. Ancak bu konu, Carl Schmitt ve Giorgio Agamben’in teorileriyle sınırlı tutulmuştur. Belirsiz bir alan olan istisna halinin ele alınmasında hukuk ile siyaset arasındaki ilişki göz önünde bulundurulmalıdır. Çalışmada istisna halinin, egemenliğin icrasında kural olmaya doğru gittiği vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Egemenlik, İstisna Hali, Hukuk, Siyaset

Abstract: In this article, the concept of the state of exception will be explained through the concept and execution of sovereignty. However this subject is confined to Carl Schmitt and Giorgio Agamben’s theories. In order to address the state of emergency as an ambiguous sphere, the relationship between law and politics should be taken into consideration. In the study it will be indicated that the state of exception evolves to being the principle in the execution of sovereignty.

Keywords: Sovereignty, State of Exception, Law, Politics

1. Giriş

İstisna hali gerek siyasetin hukukla ilişkisinin belirlenmesi, gerek egemenliğin gücünün gösterilmesi bakımından önemli bir kavramdır. Carl Schmitt, egemenliği istisna haliyle bağlantılı olarak tanımlamıştır. O günden bugüne Giorgio Agamben’in de belirttiği gibi istisna haliyle ilgili kuramsal bir çerçeve çizilememiştir. Aslında bu durum istisna halinin içkin zorluğundan kaynaklanmaktadır. Hukuk ve siyasetle ilişkisi çetrefilli olan bu konu üzerinde Schmitt ve Agamben’in görüşlerine değinilecektir.

* Araştırma Görevlisi, Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Günümüzde mutlak ve üstün bir güç olarak tanımlanan egemenlik kavramından ziyade hayatın her anına sindirilmiş iktidar ilişkilerini öne çıkaran biyosiyaset üzerinden tartışmalar yürütülmektedir. İstisna hali biyosiyasetin bir taktiği olarak nasıl araçsallaştırıldığı gösterilmeye çalışılacaktır.

2. Hukuk İle Siyaset İlişisine Kısa Bir Giriş

Hukuk ile siyaset arasındaki ilişkiye bakıldığında siyasetin yanında hukukun ikincil konumda olduğu görülür. Egemen erkin hukuku kuran ve koruyan "üstün" konumundan ötürü hem hukuk ile siyaset arasında zorunlu bir ilişki vardır hem de bu ilişkide siyaset birincil konumu almaktadır. Nitekim hukuk egemen ideolojinin paradigmasında biçim kazanan hak ve özgürlükleri korur. Kısacası siyaset, hukuku kuran, onu önceleyen ve belirleyen bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Hukuk ise kendi belirlediği değil, egemen erkin belirlediği sınırları gözetilen bir konumdadır. O halde hukuk ile siyaset, "doğal" bir özellik olarak kabul edilen zorunlu bir ilişki içerisindedir.¹

Siyasetin, esasen hukukun belirlediği sınırlarda hareket etmesi zorunludur. Ancak egemenliğin kurucu ve koruyucu dinamiği içinde yasal olanı askıya alıp aşma olanağı egemen iktidarın doğasına içkin bir durumdur.² Egemenin hukuku askıya aldığı bu durum, hukukun siyasal olan karşısında başka bir sebepten ötürü ikincil konuma geldiği istisna halidir.³ Çalışma boyunca bu ilişki istisna hali üzerinden ele alınacaktır. Bunun için öncelikle Carl Schmitt'in görüşleri açıklanacaktır.

3. Carl Schmitt: Egemen, Olağanüstü Hale Karar Verendir!

İstisna hali denildiğinde akla ilk gelen isim, bu konuyu "Siyasi İlahiyat" adlı eserinde işleyen Carl Schmitt'tir. Schmitt, şu meşhur cümleyle başlar kitabına: "Egemen, olağanüstü hale karar verendir."⁴ Bu cümle, çalışma boyunca hangi kavramlar üzerinde tartışacağını-

¹ Feysel Taşçier, "Hukukun (Si)yasal Kaynağı Olarak Egemenliğin İki Yüzü", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009 Bahar, Sayı 7, s. 48-49.

² Taşçier, s. 50.

³ Taşçier, s. 51.

⁴ Carl Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, çev.: Emre Zeybekoğlu, Dost Kitabevi, Ankara, 2005, s. 13.

zı açıkça göstermektedir. Egemenlik nedir ve nasıl işler, karar derken kastedilen nedir, egemene olağanüstü hale karar verme yetkisini veren güç nedir ve nihayetinde tüm bu soruların hem sebebi hem de sonucu olabilecek şekilde olağanüstü hal yani bizim çalışmamızda tercih edeceğimiz diğer ismiyle “istisna hali” nedir?⁵

Schmitt’in olağanüstü hal ile kastettiği olağanüstü hal kararname-leri veya sıkıyönetim halleri değildir. Schmitt’e göre olağanüstü hal, olağanüstü önlemlerin uygulanmasını gerektiren her türlü ciddi, acil, siyasi veya ekonomik karışıklık durumudur. Olağanüstü hal kavramını bir sınır-kavram olarak kabul eden Schmitt, bu kavramı devlet kuramının genel bir kavramı olarak ele almaktadır. Zira olağanüstü hal hakkında verilen karar onun deyimiyile “kelimenin tam anlamıyla ‘karar’dır.”⁶

Olağan hallerde uygulanan genel bir norm, mutlak bir istisnayı hiçbir zaman içermeyeceğinden hiçbir zaman olağanüstü halin var olduğuna ilişkin karara kusursuz bir temel teşkil edemez.⁷ Schmitt, hukuki düzen kavramının iki unsuru dediği norm ve kararı tamamen farklı kavramlar olarak ele almaktadır.

Egemenliğin en üstün ve asli hükmedici güç şeklindeki klasik tanımının işlevsel olmadığını düşünen Schmitt, somut olay halinde, yani bir anlaşmazlık durumunda kamusal çıkar veya devletin çıkarı, kamu güvenliği ve düzeni, kamunun selameti ve benzeri konularda kimin karar vereceğinden yola çıkarak bir egemenlik analizi yapmayı tercih etmektedir.⁸ “Ne acil bir durumun ne zaman söz konusu olacağı kesin olarak bilinebilir, ne de böyle bir durumda nelerin meydana gelebileceği içeriksel olarak tek tek sayılabilir, hele son derece acil bir durum ve bunun bertaraf edilmesi söz konusu olursa...” Öyleyse olağanüstü hal mevzu hukukta “tanımlanabilir ama gerçeğe uygun olarak tarif edilemez.” Schmitt’e göre ekstrem olağanüstü halin ortadan kaldırılıp kaldırılamayacağı hukuksal bir sorun değildir. Olağanüstü halde hu-

⁵ Çalışmanın kimi yerlerinde “istisna hali”, kimi yerlerinde “olağanüstü hal” kavramı yazarların kavramlarına ve çevirilere sadık kalma amacıyla kullanılmaktadır.

⁶ Schmitt, Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm, s. 14.

⁷ Schmitt, Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm, s. 13.

⁸ Schmitt, Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm, s. 14.

kuk devleti anlayışına uygun bir yetkiye yer olmadığını söyleyen yazara göre "Anayasa, böyle bir durumda, olsa olsa kimin müdahaleye yetkili olduğunu belirtebilir."⁹

Egemen hem son derece acil bir durumun söz konusu olup olmadığına, hem de bu durumu bertaraf etmek için nelerin yapılması gerektiğine karar verendir. Egemen böyle bir kararı vermekle bir yandan normal hukuk düzeninin dışında yer almakta, öte yandan, anayasanın tümüyle askıya alınıp alınamayacağı onun elinde olduğu için, aynı zamanda bu düzenin içinde yer almaktadır.¹⁰

Schmitt kendi icat ettiği "desizyonist" kavramından yola çıkarak kararı tanımlar. Ona göre desizyonist tipin klasik temsilcisi Hobbes'tur. Bu kavramı en iyi anlatabilecek olan herhalde Hobbes'un kullandığı şu cümledir: *Autoritas, non veritas facit legem* [Yasayı yapan otoritedir, hakikat değil].¹¹ Bu karar somut ve belli bir merciden kaynaklanan bir karardır. Kararın bağımsız anlamı onun içeriği kadar, kararı verecek olanın bağımsızlığını da içermektedir. Hukuki yaşamın gerçeği bakımından önemli olan ise kararı kimin vereceğidir.¹²

Schmitt hukuki düzenin norma değil, karara dayandığını belirtmektedir. Ona göre somut durumda kamu düzeni ve güvenliğinin ne zaman var olduğuna ve ne zaman bozulup tehlikeye düştüğüne değişik hukuk düzenlerinde değişik merciler karar verir. İşte bu hukuki düzenler norma değil karara dayanan düzenlerdir.¹³

Schmitt'e göre, egemenliğin olağanüstü hal ile ilgili olduğunu Jean Bodin de belirtmiştir. Bodin'in "Prensın tebaaya veya halka karşı sorumluluğu, verdiği sözün yerine gelmesi halkın çıkarına olduğu sürece devam eder, ancak si la nécessité est urgente [acil gereksinimler söz konusu olduğunda] bağlılığı sona erer" ifadesine değinen Schmitt'e göre, egemenliği bölünmez birlik olarak algılayan ve devlet içindeki iktidar sorununu nihai çözüme kavuşturan asıl nokta Bodin'in, "karar"ı egemenlik kavramı içerisine yerleştirmiş olmasıdır.¹⁴ Öyle ki

⁹ Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, s. 14-15.

¹⁰ Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, s. 15.

¹¹ Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, s. 38.

¹² Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, s. 39.

¹³ Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, s. 17.

¹⁴ Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, s. 16.

egemenliğin alamet-i farikası yürürlükteki kanunu ilga etme yetkisidir ve Bodin egemenliğin diğer tüm ayırt edici niteliklerini (savaş ilanı ve barış yapılması, af ve nihai temyiz yetkisi gibi) buradan türetmek istemiştir.¹⁵

Schmitt'e göre olağanüstü halde bahsedilen yetkilerin, karşılıklı kontrolle, zaman sınırlaması ile ve hukuk devletinin sıkıyönetim düzenlemelerinde olduğu gibi olağanüstü yetkilerin tek tek sayılmasıyla tanımlanması, egemenliğe ilişkin sorunun önemini büyük ölçüde aşındırır da bunu ortadan kaldıramaz.¹⁶

Schmitt, yalnızca genel bir kanun hükmünün yetkili olabileceğini daima çıkış noktası alan hukuk devleti geleneğini eleştirir. Ona göre kanunun yetkiyi kime verdiği belli değildir. "Bir karar normu olarak kanun hükmü, yalnızca nasıl karar verilmesi gerektiğini belirtir, kimin karar vermesi gerektiğini değil. Nihai bir merci olmasaydı, herkes içriksel doğruluğun ne olduğunu ileri sürebilirdi. Ama nihai merci, karar normundan anlaşılabilir." O halde sorun yetkiye ilişkindir. "Yetki sorununu maddi olana gönderme yaparak çözümlenmek, biriyle alay etmekle eş anlamlıdır."¹⁷

Olağanüstü halde karar verenin kim olduğunu belirlemek, aslında sınırsız iktidar faraziyesinin kime ait olduğu sorundur. Çünkü egemen tam da yetki unsurunun öngörülmediği, hukuk düzeninin yetki sorununu çözmediği durumda kimin yetkili olacağı sorunuyla bağlantılıdır. Schmitt'e göre, bu nedenle olağanüstü hal (*extremus necessitatis casus*) hakkındaki tartışma da buradan kaynaklanmaktadır.¹⁸ Schmitt, 1919 Alman Anayasasını örnek verir. Anayasa'nın 48. maddesine göre, olağanüstü hal, devlet başkanı tarafından ilan edilir, ancak dilediği zaman bunun askıya alınmasını talep edebilecek parlamentonun denetimi altındadır. Schmitt'e göre hukuk devleti gelişimi ve pratiğine uygun olarak böyle bir yetki bölüşümü ve karşılıklı denetim yoluna gidilmiştir. Bu yolla egemenlik sorununun olabildiğince ertelenmeye çalışıldığını belirten Schmitt, bu sorunun bu şekilde ertelenirse dahi yok edilemeyeceğini ima etmektedir. Zira hukuk devletinin

¹⁵ Schmitt, Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm, s. 16-17.

¹⁶ Schmitt, Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm, s. 19.

¹⁷ Schmitt, Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm, s. 37.

¹⁸ Schmitt, Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm, s. 18.

gereği olarak 48. maddede düzenlenen, ancak olağanüstü yetkilerinin ön şartıdır; maddenin içeriksel düzenlenmesi değil. Dolayısıyla bu madde sınırsız güç bahsetmektedir ve bu güç uygulandığında egemen ortaya çıkmış olacaktır. Schmitt bir Alman ülkesinin devlet olup olmadığının tespitinde, referans noktası olarak da olağanüstü hal ilan etme konusundaki bağımsız yetkilere sahip olmasını görmektedir.¹⁹

Schmitt olağanüstü hali şu şekilde açığa kavuşturmuştur: Olağanüstü halin söz konusu olabilmesi için kural olarak sınırsız yetkinin mevcut olması, yani mevcut düzenin bütünüyle askıya alınması gerekmektedir. Elbette devletin bu durumda üstünlüğü tartışmasızdır, zaten amaç devletin varlığını korumasıdır. Bu düşüncenin temelinde yatan ise devletin kendini koruma hakkına dayandığıdır. Olağanüstü halde hukuk geri adım atarken devlet hep bakidir. Kaostan ve anarşiden farklı olarak olağanüstü halde hukuki olmasa da bir düzen mevcuttur.²⁰ Olağanüstü hali yaratan karar, tüm normatif bağlardan kurtularak gerçek anlamda mutlak hale gelir. Hukuki düzenin iki bağımsız unsuru olan karar ve norm karşı karşıya gelirler ve norm olağanüstü halde yok edilir. Yine de olağanüstü hal bir yönüyle hukuki düzenin içerisinde, zira karar da norm gibi varlığını hukuk çerçevesinde sürdürmektedir.²¹

Agamben, Schmitt'in istisna hali kuramını ele alırken bu durumu, *dışarıda olmak, gene de ait olmak* olarak ele alır. Nitekim istisna halinin topolojik yapısı da budur. "*Egemen istisna haline karar verendir*" denildiğinde egemenin tanımı istisna tarafından belirlendiği için, sırf bu yüzden, egemen de *dışarıda olma-ait olma* gibi iki zıt özellikle ifade edilebilir.²²

Olağanüstü halin ortaya çıkabilmesi için her şeyden önce, kanun hükümlerinin yürürlük kazandıkları bir olağan halin söz konusu olma-

¹⁹ Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, s. 19.

²⁰ Schmitt'in gerek bu şekildeki ifadesine gerek de Diktatörlük eserindeki "Diktatörlük, ister temsili diktatörlük olsun, ister egemen diktatörlüğü, bir hukuk bağlamına göndermeyi gösterir" ifadesine değinerek amacının istisna halini hukuki bir bağlama yerleştirmek olduğunu belirtir. Schmitt'in kuramının kendine özgü katkısı tam da istisna hali-hukuk düzeni arasında böyle bir ilişki kurmasıdır. Giorgio Agamben, *İstisna Hali*, çev.: Kemal Atakay, Otonom Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 44.

²¹ Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, s. 20.

²² Agamben, *İstisna Hali*, s. 46.

sı gerekmektedir. Schmitt'e göre her norm kendi için geçerliliği gereği uygulama alanı bulabileceği ve normatif düzenlemesine tabi olacağı hayat şartları talep eder. Normun, bu yapısı gereği, kaos ortamında uygulanması mümkün değildir. İşte gereken bu normal durumu yaratacak olan ve bu durumun gerçekten hüküm sürüp sürmediğine karar verecek olan egemendir. Egemen bu düzeni yaratır ve garanti altına alır. Egemenin buna yönelik vereceği karar, olağanüstü hal, devlet otoritesinin özünü en net şekliyle ortaya koyar. Karar burada hukuki normdan ayrılır; çünkü "hukuk üretmek için haklı olmak gerekmediğini kanıtlar."²³ Agamben'e göre, Schmitt istisna hali kuramını egemenlik doktrini şeklinde sunmuştur; çünkü "istisna hali hakkında karar verebilen egemen, istisna halinin hukuk düzeniyle bağlantısını güvence altına alır."²⁴

Schmitt metninin ilerleyen kısmında *haklı olmanın gerekmemesinin* ne demek olduğunu kararın niteliğini belirtirken açığa vurmaktadır. Ona göre kararın yetkili makam tarafından verilmesi, içeriğinin doğruluğundan bağımsız olarak görelî, bazı durumlarda ise mutlak hale getirir. "Karar, bir anda, tanımlayıcı gerekçelerden bağımsız hale gelir ve otonom bir değer kazanır... Zaten mutlak anlamda açıklayıcı olan bir kararın asla var olamayacağı, karar düşüncesinin tabiatında vardır. Temel teşkil eden normun içeriği açısından bakıldığında, kararın bu kurucu ve spesifik unsuru yeni ve yabancı bir şeydir. Normatif açıdan bakıldığında, karar, bir Hiç'ten doğmuştur".²⁵ Kısacası kararın referans noktası bir norm olamaz, bir norma atıf yapılarak karar açıklanamaz.²⁶

Kaostan, anarşiden ayrılabilirdiği sürece olağanüstü hal yine de hukuki bir sorundur. Anayasal düzenin, olağanüstü hali mümkün olduğunca ayrıntılı bir şekilde düzenlemeye çalışırken esasen yapılan hukuk sisteminin olağanüstü hali öngörmeye çalışıp "*kendini askıya alabileceği*" durumu tanımlama girişimidir.²⁷ Peki, bu nasıl mümkün olmaktadır ve hukuk bu gücü nereden almaktadır?

²³ Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, s. 20.

²⁴ Agamben, *İstisna Hali*, s. 46.

²⁵ Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, s. 36.

²⁶ Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, s. 36.

²⁷ Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, s. 21.

Schmitt, bir ilahiyatçının şu ifadelerine de dayanarak istisnanın her şeyi kanıtladığını, normun ancak istisna sayesinde yaşayabileceğini savunmaktadır: "İstisna hali hem tümeli, hem de kendisini açıklar. Ve eğer tümel hakkında doğru dürüst bir inceleme yapılmak istenirse, ihtiyaç duyulan tek şey, gerçek bir istisnayı bulmaya çalışmaktır. İstisna, her şeyi tümelden çok daha açık bir şekilde ortaya koyar. Tümel hakkındaki sonu gelmeyen konuşmalar uzadıkça bıkkınlık verir; istisnalar vardır. Eğer bunlar açıklanamıyorsa, tümel de açıklanamaz. Çoğunlukla bu güçlüğü farkına varılmaz, çünkü tümel tutkuyla değil, rahat bir yüzeysellikte düşünülür. Buna karşılık, istisna, tümeli yoğun bir tutkuyla düşünür."²⁸ Schmitt'e göre "istisnada gerçek hayatın gücü, tekrarlanmaktan katılmış mekanizmanın kabuğunu kırar."²⁹

Schmitt "Parlamentar Demokrasinin Krizi" adlı eserinde de egemen ve olağanüstü hal ilişkisine değinir. Buna göre, "egemenlik, somut durumun gereğine göre kaideyi bozan istisnaları tanımak gerektiği bilincinden doğar ve egemen, istisnanın ne olduğuna karar verir."³⁰ Sonrasında Schmitt, yukarıda değindiğimiz "yasayı yapan otoritedir, hakikat değil" cümlesine açıklık getirmektedir. Yine Hobbes'tan aldığı "yasa, tavsiye değil, emirdir" (*Law is not Counsell, but Command*) cümlesini de referans gösteren Schmitt otoritenin doğal, rasyonalist hukuk devletinin yasa kavramının ise doğal olan hakikat ve adalet olduğunu belirtir. Tam da bu belirlemeden yola çıkılarak, neden olağanüstü hale karar vermenin otoriteyi açıkladığı anlaşılmaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, olağanüstü hale karar verme normdan başka bir şeydir. Norm ise rasyonalist hukuk devletine göre adalet ve gerçek iken, esas güç kararı veren otoritededir.

"Siyasal Kavramı" adlı eserinde siyasetin dost-düşman ayrımı üzerinden işlediğini anlatan Schmitt, siyasi birliğin doğası gereği tayin edici birlik olduğunu söyler. Siyasi birlik en üstün güçtür, yani kriz anında belirleyici olan birliktir. Devletin bir birlik olması ise onun siyasi karakterinden kaynaklanır.³¹ İşte siyasi birlik olarak devlet,

²⁸ Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, s. 22.

²⁹ Schmitt, *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, s. 22.

³⁰ Carl Schmitt, *Parlamentar Demokrasinin Krizi*, çev.: Emre Zeybekoğlu, Dost Kitabevi, Ankara, 2006, s. 65-66.

³¹ Carl Schmitt, *Siyasal Kavramı*, çev.: Ece Göztepe, Metis Yayınları, İstanbul, 2006, s. 62-63.

devasa bir yetkiyi kendinde toplamıştır. “Savaşma olasılığını ve böylelikle insanların yaşamları üzerinde açıkça tasarrufta bulunma yetkisi... Kendi halkından ölümü ve öldürmeyi göze almayı talep etme ve düşmanını öldürme yetkisi.” Ancak devletin esas performansı, Schmitt’in diğer eserlerinde de otoritenin esas göstergesi olarak belirttiği gibi, “devlet içinde ve kendi egemenlik alanında mutlak memnuniyeti, ‘huzur, güven ve düzeni’ sağlamak, bu yolla hukuk normlarının geçerliliği için önkoşul niteliğindeki normal durumu tesis etmektir”. Daha önce de söylediğimiz gibi, çünkü “norm baştan olağan bir durum varsayar ve hiçbir norm kendisi için anormal bir durum karşısında geçerliliğini koruyamaz.”³² Bu belirlemelerden sonra Schmitt, devlette huzuru sağlama mecburiyeti gereği, siyasal birlik olan devletin eğer varsa kendi iç düşmanını kendiliğinden tespit etmesi gerektiğini belirtir.³³ Elbette iç düşmanın varlığının tespit edilmesi ve buna yönelik olarak siyasal birlik olan devletin düşmanı belirlemesi, bu yönde yapılacakları tespit etmeye girişmesi olağanüstü hal ile doğrudan alakalıdır.

4. Agamben’in Bakış Açısından İstisna Hali

Schmitt’ten sonra istisna hali üzerine çalışmış olan Agamben, Schmitt’in de görüşlerini ele alıp, kendi değerlendirmelerini yapmıştır.

A. İstisna Hali Kuramsallaştırması

Agamben “İstisna Hali” kitabını George Bush’un emriyle, Irak’ın işgal edilmesinden sonra yazmıştır. Dolayısıyla yakın zamanda gerçekleşen olaylar üzerine yazılan bu kitap, Schmitt’ten itibaren konunun hala güncelliğini koruduğunu gösterir. Öyle ki Agamben’e göre istisna halinin (*state of exception*) oturmuş bir kuramsal analizi mevcut değildir henüz ve onun İstisna Hali kitabı bu çabayla yazılmıştır.

İstisna hali kavramının esas önemi, kavramın “kamu hukuku”, “siyasal olgu” ve “hukuk düzeni” ile “yaşam” arasındaki bölgenin tanımlanmasında anahtar rol oynayan bir kavram olmasından kaynaklanmaktadır. Bu alanın belirlenmesi çabası esasen “Siyasi karar nedir?” sorusunun cevaplanması çabasıdır. Bu çalışma da önceki cümlelerde belirtildiği gibi hukuku, siyasi kararı, yaşamı ve bunlar arasındaki ilişkiyi anlama çabasıdır.

³² Schmitt, Siyasal Kavramı, s. 62-63.

³³ Schmitt, Siyasal Kavramı, s. 62-63.

Agamben'e göre, bugün bile kamu hukukunda bir istisna hali kuramı yoktur ve hukukçular ile kamu hukuku kuramcıları, sorunu gerçek bir hukuk sorunundan çok, fiili durum olarak değerlendirmektedirler. Bu yazarlar *necessitas legem non habet* [zorunluluğun yasası yoktur] deyiminden yola çıkarak istisnanın dayandığı zorunluluk halinin hukuki biçimi olamayacağını savunmaktadırlar. Bu durum aynı zamanda istisna hali teriminin siyaset ile hukuk arasındaki sınırdaki konumunu da belirsizleştirmektedir.³⁴

İstisna halini "kamu hukuku ile siyaset olgu arasında bir dengesizlik noktası"dır ve istisna hali, iç savaş, ayaklanma ve direniş gibi, "ikircikli ve belirsiz bir sınır çizgisinde, hukuki olan ile siyaset olan arasında kesişme noktasında" konumlandırılan yaygın görüşe değinen³⁵ Agamben, kavramı şu şekilde sorunsallaştırır: "İstisnai önlemler, siyaset kriz dönemlerinin ürünü iseler ve bu nitelikleriyle hukuki-anayasal alanda değil, siyaset alanda anlaşılacak zorunda iseler; bu önlemler, hukuk düzleminde anlaşılabilen hukuki önlemler gibi paradoksal bir durumda konumlanırlar ve istisna hali, yasal biçimi olmayan şeyin yasal biçimi halini alır. Öte yandan, eğer istisna, hukukun onun aracılığıyla gönderme yaptığı ve kendini askıya alarak yaşamı bünyesine kattığı özgün araç ise, o zaman bir istisna hali kuramı, canlılığı hem hukuka bağlayan, hem ona terk eden ilişkinin tanımlanmasının ön koşuludur."³⁶

B. İstisna Halinin Tanımlanması

İstisna hali ile iç savaş, ayaklanma ve direniş arasındaki yakın bağ onun tanımını güçleştirmektedir. Bu bakımından Agamben, istisna halinin normal halin zıddı ve devlet gücünün en aşırı iç çatışmalara doğrudan yanıtı olmasından ötürü, iç savaşın istisna haline nazaran belirsiz bir alanda kaldığını belirtmektedir. Bu noktada Hitler'in iktidarı ele alır almaz "Halkın ve Devletin Korunması Kararı"nın örnek gösteren Agamben, bu kararın Weimer Anayasa'sının kişisel özgürlüklerle ilgili maddelerini askıya almasını ve hiçbir zaman yürürlükten kaldırılmasını göstererek, durumu hukuki açıdan on iki yıl boyunca süren

³⁴ Agamben, İstisna Hali, s. 9.

³⁵ Agamben, İstisna Hali, s. 9.

³⁶ Agamben, İstisna Hali, s. 10.

bir istisna hali olarak ele almaktadır. Bu aynı zamanda, modern totalitarizmin istisna hali aracılığıyla yalnızca siyasi hasımlarını değil, farklı nedenlerden ötürü siyasi sistemle bütünleştiremeyecekleri belli olan yurttaş kesimlerinin bedenlen ortadan kaldırılmasına izin veren yasal bir iç savaş olarak da tanımlanabilir.³⁷ Bu noktada Agamben, Weimer Anayasası'nın askıya alınmasından bu yana esasen kalıcı bir acil durum halinin iradi olarak oluşturulduğunu ve istisna halinin çağdaş siyasette bir yönetim tekniğine dönüşmekte olduğu uyarısını da yapmaktadır. Öyle ki "istisna hali demokrasi ile mutlakiyet arasında bir belirsizlik eşliğine dönüşmektedir."³⁸ "İstisna hali...kural haline geldiği için, her geçen gün istisnai bir önlem olarak değil, bir yönetim tekniği olarak kendini göstermekle kalmayıp, hukuk düzeninin oluşturucu paradigması şeklindeki doğasını apaçık belli etmektedir."³⁹

Kavramın belirsizliğiyle terminolojik belirsizliğin birebir örtüştüğünü söyleyen Agamben, "istisna hali" kavramını tercih etmektedir. Ona göre "kuşatma hali" ve "askeri yasa" kavramları tarihsel gelişmelerıyla irtibatlı olarak savaş haliyle bir bağlantıyı dile getirmekte, olgunun kendine özgü yapısını tanımlamakta yetersiz kalmaktadır.⁴⁰ "İstisna hali özel bir hukuk değildir (savaş hukuku gibi), hukuk düzeninin kendisini askıya alınması olarak, hukukun eşliğini ya da sınır-kavramını belirler."⁴¹ Kaldı ki Agamben'e göre, modern istisna halinin mutlakiyetçi bir geleneğin değil; demokratik devrimci geleneğin bir ürünü olduğu unutulmamalıdır.⁴²

Yürütme yetkilerinin, "tam yetkili" denen yasaların içerdiği yetkilendirme sonucu kararnameler ve yasal önlemler çıkarma yoluyla, yasama erkini kapsayacak şekilde genişletilmesi olgusu üzerinde duran yazar, tam yetkinin geçici ve denetlenebilir bir kullanımının kuramsal olarak demokratik anayasalarla bağdaşsa dahi, bu yetkilerin kullanımının sistematik ve düzenli hale gelmesinin zorunlu olarak demokrasi tasfiyesine yol açacağını belirtmektedir. Günümüzde de par-

³⁷ Agamben, İstisna Hali, s. 10.

³⁸ Agamben, İstisna Hali, s. 11.

³⁹ Agamben, İstisna Hali, s. 15.

⁴⁰ Agamben, İstisna Hali, s. 13.

⁴¹ Agamben, İstisna Hali, s. 13.

⁴² Agamben, İstisna Hali, s. 13.

lamentonun yasa yapma yetkisinin aşındığı, çoğunlukla yürütmenin yasa hükmündeki kararnamele aldığı yasal önlemleri onaylamakla yetindiğini görmekteyiz. İstisna halinin temel niteliklerinden biri, kuvvetler ayrılığının ortadan kalktığı bu geçici durumu kalıcı yönetim uygulamasına dönüştürme eğilimidir.⁴³

Agamben, Schmitt'in ayrımı olan temsili diktatörlük-egemen diktatörlüğü ayrımına ve anayasal diktatörlüğün bizzat kendisine karşıdır⁴⁴. Temsili diktatörlük ile egemen diktatörlüğün arasındaki fark esasen nitelik değil, nicelik farkıdır ve temsili diktatörlüğün her an egemen diktatörlüğü haline dönüşme ihtimali vardır. Anayasal diktatörlük, yani istisna hali her an kural haline gelebilir.⁴⁵

Doktrinde istisna halinin anayasa ya da yasada düzenlenmesini savunanlar ile kavramın tanımı gereği norma sokulamayacağını, yasayla düzenlenemeyeceğini söyleyen iki grup vardır. Aynı şekilde istisna halini mevzuatında düzenleyen ve düzenlemeyen ülkeler mevcuttur. Agamben'e göre bu ayrım biçimsel anayasa anlamında bir anlam ifade edebilse de, maddi anayasa düzleminde istisna hali gibi bir şey, bütün sistemlerde yer alır.⁴⁶ İstisna hali bu yönüyle direniş hukuku sorunuyla da önemli benzerlikler gösterir. Direnişin anayasada düzenlenerek hak haline gelmesi, aynı zamanda ödev halini alması sorunlu bir noktadır, bu nedenle anayasanın ortadan kalkmasına karşılık halkın direnmesinin normatif olarak düzenlenmesinden yana olanlar ve buna karşı olanlar vardır. "Gerek direniş hukukunda, gerek istisna halinde söz konusu olan, kendi içinde hukuk dışı olan bir eylem alanının hukuki anlamının ne olduğudur." Burada çatışan görüşler, hukukla normun örtüşmesi gerektiği tezi ile hukuk alanının normu aştığını iddia eden tezdır. Ancak, son tahlilde, "iki konum da, bütünüyle hukuk dışı bir eylem alanının varlığını dışlama noktasında birleşirler."⁴⁷

⁴³ Agamben, İstisna Hali, s. 16.

⁴⁴ Agamben Schmitt'in Diktatörlük kitabında ele aldığı kavramları şu değerlendirmeye açıklar: "Yürürlükteki anayasayı korumak ya da düzeltmek amacı güden 'temsili diktatörlük' ile diktatörlüğün, istisna figürü olarak, deyim yerindeyse, kritik kütesine ya da ergime noktasına ulaştığı 'egemen diktatörlüğü'". Agamben, İstisna Hali, s. 43.

⁴⁵ Agamben, İstisna Hali, s. 16-18.

⁴⁶ Agamben, İstisna Hali, s. 18-19.

⁴⁷ Agamben, İstisna Hali, s. 20.

C. İstisna Halinin Hukuk Düzeniyle İlişkisi

İstisna halinin hukuk düzeniyle ilişkisi bağlamında farklı görüşler mevcuttur: İstisna halini hukuk düzeni içerisinde görenler, hukuk dışı olgu olarak değerlendirenler. İstisna halini hukuk düzeni bağlamında ele alanlardan bir kısmı, istisna halinin temeli olarak zorunluluğu kabul ettikleri ve zorunluluğu özerk bir hukuk kaynağı olarak gördükleri için istisna halini pozitif hukukun belirleyici bir parçası olarak algı-larken; bazılarıysa istisna halini devletin kendini korumasına yönelik öznel-doğal ya da anayasal bir hak olarak görmektedirler.⁴⁸

Doktrindeki diğer kesim ise zorunluluğu ve istisna halini fiili bir durum olarak ele almakta, bu kavramları hukuk dışı olarak değerlendirmektedir. Agamben yetersiz bulduğu bu görüşleri bu şekilde aktardıktan sonra, şu esas meseleyi sorularla aydınlatmaya çalışacaktır: “İstisna halinin temel niteliği, hukuki düzenin (bütünsel ya da kısmi olarak) askıya alınması ise, bu askıya alma nasıl olur da yasal düzen içinde yer alabilir? Nasıl olur da hukuki düzen içinde bir yasadızlığa yer verilebilir? Bunun aksine, istisna hali, yalnızca fiili ve bu niteliğiyle yasaya yabancı ya da onunla çelişik bir durum ise, düzenin tam da belirleyici durumu ilgilendiren bir boşluğu içermesi nasıl mümkün olur?” Bu sorulara, çalışmanın ilerleyen kısımlarında üzerinde daha fazla duracağımız şu cevabı verir: “Aslında, istisna hali hukuki düzenin ne dışında, ne de içindedir ve istisna halinin tanımı sorunu, tam olarak, iç ile dışın birbirini dışlamadığı, tersine birbirini belirlediği bir eşik ya da bir ‘ne o ne bu’ bölgesi ile ilgilidir. Normun askıya alınması, ortadan kaldırılması anlamına gelmez ve askıya alınanın kurduğu yasadızlık bölgesi, hukuk düzeniyle bağlantısız değildir.”⁴⁹ Peki, istisna halinin hukukun ne içinde ne dışında olması, bir belirsiz alanına bir eşığe tekabül etmesi ne demektir?

D. İstisna Halinin Zorunluluk ile İlişkisi

İstisna halinin temeline zorunluluk kavramının yerleştirilmesi, yaygın bir görüştür. *Necessites legem not habet* (zorunluluğun yasası

⁴⁸ Bu ikinci görüş devlet aklı ile istisna hali arasındaki ilişkide de görülebileceği gibi pek de hafife alınan bir görüş değildir. Agamben, *İstisna Hali*, s. 32-33.

⁴⁹ Agamben, *İstisna Hali*, s. 33.

yoktur). Bu deyiminin şu iki karşıt anlamı barındırdığını söyler Agamben: "Zorunluluk hiçbir yasa tanımaz", "zorunluluk kendi yasasını yaratır." Bu her iki durumda da, zorunluluk halinin meşruluğu, istisna halini meşru kılmaya yetmektedir.⁵⁰

Agamben, Gratianus'un Decretum yapısından yola çıkarak "zorunluluğun yasası yoktur" deyiminden iki anlam çıkarır. İlkinde şu anlam ortaya çıkmaktadır: "Bir şey zorunluluktan ötürü yapılıyorsa, yasal olarak yapılıyor demektir, çünkü hukukta zorunluluk yasal olmayanı yasal hale getirir. Keza zorunluluğun yasası yoktur."⁵¹ Diğer bir durumda ise zorunluluk, "yasal olmayanı yasal kılmaktan çok, belirli tek bir vakiada bir istisna yoluyla bir ihlalin haklı gösterilmesi işlevini görür."⁵² Burada zorunluluk hali istisna hali kuramıdır esasen. Bu istisnaya bağlı olarak hukuk askıya alınmamakta, yalnızca tekil bir örnek yasaya uyma zorunluluğu dışında bırakılmaktadır.

Agamben'e göre Ortaçağ istisnası bu şekilde hukuk sisteminin bir dış olguya açılmasının temsil edilmesi iken; modern istisna hali, istisnanın kendisini hukuk düzenine katma, olgu ile hukukun örtüştüğü bir belirsizlik alanı yaratma girişimindedir.⁵³ Ortaçağ'da geçerli olan zorunluluk yasasının zorlayıcı gücünü yitirdiği tekil bir durumu tanımlaması ilkesi modernlerle birlikte tersine çevrilmiş, zorunluluk hukuk düzenine dâhil edilmeye ve yasanın gerçek bir 'hali' olarak sunulmaya başlamıştır.⁵⁴ Öyle ki zorunluluk adeta yasanın nihai temeli ve kaynağını oluşturan ilke haline getirilmiştir. Bu durum hem bir devletin bu yolla ulusal çıkarlarını başka bir devlete karşı haklı göstermeye çalışması hem de yasa hükmündeki kararnemelerin geçerliliğin temeli olarak zorunluluğu görmek bakımından geçerlidir.⁵⁵

Agamben'e göre istisna halinin zorunluluk haliyle açıklanması ciddi açmazlara yol açar. Neyin zorunlu olduğu, bir kere her şeyden önce öznel bir değerlendirmeyi gerekir. Bu da ulaşılmak istenen amaçla bağlantılıdır ve bu amacı herkesin isteyip istemediği muammadır. "Zorunluluğa başvurma ahlaki ya da siyasal (ya da, her durumda hu-

⁵⁰ Agamben, İstisna Hali, s. 34.

⁵¹ Agamben, İstisna Hali, s. 34.

⁵² Agamben, İstisna Hali, s. 35.

⁵³ Agamben, İstisna Hali, s. 36.

⁵⁴ Agamben, İstisna Hali, s. 36.

⁵⁵ Agamben, İstisna Hali, s. 37.

kuk dışı) bir değerlendirmeyi ima eder; hukuk düzeni bu değerlendirmeye göre yargılanır ve olası bir ihlali pahasına da olsa korunmaya ya da güçlendirilmeye değer bulunur...⁵⁶ İkinci olarak, şu sorular yine zorunluluk ilkesiyle istisna halinin açıklanamayacağını göstermektedir: “Zorunluluk önlemi, yalın bir olgu değil de zaten hukuk normu ise, niçin... elzem gördüğü üzere, bir yasa aracılığıyla onaylanması ve meclisten geçirilmesi zorunludur? Zaten hukuk ise, yasama organlarınınca onaylanmazsa niçin geçersiz hale gelmektedir? Buna karşılık, eğer öyle değil de yalın bir olgu idiyse, nasıl olur da onaylamanın hukuki etkileri yasaya dönüştürme anından itibaren değil de, *ex tunc* [o zamandan] başlar?”⁵⁷

E. Yasanın Askıya Alınması-Yasanın Gücü

Agamben, istisna halinin “yasanın gücünü” yasadan soyutlaması üzerinde durmaktadır. “İstisna hali, bir yandan normun yürürlükte olduğu, ama uygulanmadığı (‘güç’ünün olmadığı), öte yandan, yasa değeri olmayan kararların yasanın ‘güç’ünü edindikleri bir ‘yasa halini’ tanımlar.”⁵⁸ “İstisna hali, yasadışı bir yasa gücünün söz konusu olduğu bir yasadışı uzamıdır.”⁵⁹

Normun uygulanması, normda içerilmiş değildir, o normdan çıkarılması da olanaksızdır. İstisna hali bu anlamda, uygulama ile normun ayrılıklarını sergiledikleri, katıksız “yasasız bir yasa gücüne sahip yasanın”, uygulaması askıya alınmış bir normu gerçekleştirdiği bir alanın açılmasıdır.⁶⁰ Yani, esas yasa istisna halinde askıya alınmakta, bu durumda söz konusu olan “yasasız bir yasa gücüne sahip yasa” bu askıya alma halindeki mevcudiyetiyle, şu anda uygulanmasa bile, söz konusu normun uygulanmasını sağlamaktadır, tam da bu askıya alma işlemiyle. İstisna hali, norm ile gerçeklik arasında bu şekilde bir bağ olduğu varsayımından doğar. Agamben’in deyimiyle “bu bir normu uygulamak için, son tahlilde, onun uygulanmasını askıya almak, bir istisna üretmek gerektiği anlamına gelir.”⁶¹

⁵⁶ Balladore-Pallieri, akt. Agamben, İstisna Hali, s. 40.

⁵⁷ Agamben, İstisna Hali, s. 39.

⁵⁸ Agamben, İstisna Hali, s. 49.

⁵⁹ Agamben, İstisna Hali, s. 50.

⁶⁰ Agamben, İstisna Hali, s. 51.

⁶¹ Agamben, İstisna Hali, s. 51.

F. İstisna Halinin Yönetim Paradigması Haline Gelmesi

İtalya'daki istisna halini örnek olarak ele alan Agamben, hükümetlerin yasa hükmünde kararnameler yoluyla yasama uygulamalarının kural haline geldiğini göstermektedir. Siyasal kriz anlarında acil durum kararnamelerine başvurulması, böylece yurttaşların haklarının ancak yasayla sınırlandırılabilceğini öngören anayasa ilkesinin göz ardı edilmesi söz konusudur (Terörizmin bastırılması için, 28 Mart 1978 tarihli yasa hükmünde kararname ile 15 Aralık 1979 tarihli yasa hükmünde kararname yasalaştırılmıştır). Bu kararnameler olağan bir yasama biçimi haline gelmişlerdir. Bu durum güçler ayrılığının kısmen ortadan kalktığını, yürütme erkinin kısmen yasama erkini bünyesine aldığını göstermektedir. Cumhuriyet artık parlamentoya değil, yürütme erkine dayalıdır; çünkü parlamentonun yaptığı yürütmenin çıkardığı bu kararnameleri onaylamaktan ibarettir. Kısacası "parlamento yurttaşlara yasa yoluyla yaptırım uygulama gücünü elinde bulunduran en üst organ değildir."⁶²

Yukarıda da belirtildiği gibi bugün cumhuriyet parlamenter olmaktan çok hükümeteşeldir. Bu esasen yasanın gücünün yasadan yalıtılması sonucuyla elde edilir. "İstisna hali askıya olan normun hala geçerli ama (gücü olmadığı için) uygulanamadığı ve yasa değerine sahip olmayan tasarıların/ eylemlerin yasa gücünü elde ettiği bir hukuki rejimi ifade eder."⁶³ Bu haliyle "istisna hali, yasadışı bir yasa gücünün söz konusu olduğu kuralsız bir alandır."⁶⁴ Elbette bu durum sadece İtalya'da değil bütün Avrupa'da ve modern devletlerde gözlenmektedir.⁶⁵ Agamben durumu şu vurucu ifadelerle açıklamaktadır: "Batı'nın siyasal kültürü, tam da farklı kültürlerle ve geleneklere demokrasi dersleri vermek istediği bir anda, demokrasinin dayandığı ilkeleri bütünüyle yitirdiğinin farkına varmamaktadır."⁶⁶

⁶² Agamben, İstisna Hali, s. 26-27.

⁶³ Giorgio Agamben, "Olağanüstü Hal", Şiddetin Eleştirisi Üzerine, yay. haz. Aykut Çelebi, Metis Yayınları, İstanbul, 2010, s. 169.

⁶⁴ Agamben, "Olağanüstü Hal", s. 169.

⁶⁵ Bu gelişmelerin içinde yalnızca askeri acil durum kararnameleri yer almamaktadır. Bunun yanında ve hatta sıklıkla ekonomik acil durum kararnameleri de bu olağanlaşmaya yol açmıştır.

⁶⁶ Agamben, İstisna Hali, s. 27.

G. Iustitium Üzerinden İstisna Halinin Açıklanması

Agamben istisna hali kavramını aydınlatılabilmek yani “hukukun kendi etkisini sürdürdüğü ve olağanüstü halde salt bir güç olarak hareket ettiği bu tür mistik bir ögeyi” açıklamak için Roma hukukundaki *iustitium* kurumunu ele alır. İstisna halini paradigmatik olarak ele almak için, minyatür bir model olarak bu kurumdan yararlanır.⁶⁷ Roma’da Senato, Cumhuriyet’i tehlikeye sokan bir durumda, bir *senatus consultum ultimum* [son senato kararı] çıkarmaktadır. Bu kararlar konsüllerden, bazı durumlarda *pretor* ve *pleb* tribünlerinden, uç durumlarda ise bütün yurttaşlardan devletin kurtuluşu için gerekli görülen önlemlerin alınması talep edilmektedir. Bu senato kararının temelinde *tumultus* (bir dış savaş, ayaklanma ya da iç savaş sonucu ortaya çıkan acil durum) ilan eden ve genellikle bir *iustitium* çıkarılmasına/ilan edilmesine yol açan bir karar vardır.⁶⁸

Iustitium, bütün hukuki düzenin durdurulmasına ve askıya alınmasına yol açmaktadır, bu nedenle Roma’daki diktatörlük kurumundan tamamen farklıdır.⁶⁹ Agamben burada adeta parantez açarcasına, bu durumun modern istisna hali için de geçerli olduğunu; yani istisna haliyle diktatörlük rejimlerinin karıştırılmaması gerektiğini belirtir.⁷⁰ *Iustitium*’da “özel olan ile kamusal olanın, *ius civile* ile *imperium*’un ve uç noktada hukuki olan ile hukuki olmayanın bu paradoksal örtüşmesi, aslında, temel bir sorunu, düşünmenin güçlüğüne ya da olanaksızlığını ortaya koyar: *Iustitium* sırasında yapılan eylemlerin doğası sorunu”.⁷¹ Bu sorun esasen somut olarak, mahkûm edilmemiş bir Roma yurttaşının öldürülmesinin cezalandırılıp cezalandırılmayacağıyla ilgiliydi. Agamben *senatus consultum ultimum*’un hiçbir pozitif içeriği olmadığını belirttikten sonra (bu kararda “konsüller... sağlasınlar” şeklindedir ifade ve bu tamamen bir tavsiyeyi dile getirmektedir) *iustitium* sırasında eylemde bulunan yöneticinin veya sivil yurttaşın,

⁶⁷ Agamben, *İstisna Hali*, s. 53.

⁶⁸ Agamben, *İstisna Hali*, s. 53.

⁶⁹ Agamben, *İstisna Hali*, s. 59.

⁷⁰ Ne Mussolini ne de Hitler teknik olarak diktatör olarak betimlenebilirler; zira bu iki yönetici de mevzuata uygun bir şekilde yönetime gelmişlerdir. Ancak bu rejimlerde yürürlükte olan yasaların, yasal anayasanın yanına ikinci bir yapı yerleştirmişlerdir. Çoğunlukla resmi yapıya kavuşturulmamış olan bu yapının varlığını mümkün kılan ise istisna hali olmuştur. Agamben, *İstisna Hali*, s. 60-61.

⁷¹ Agamben, *İstisna Hali*, s. 61.

açık olarak ne bir yasayı yerine getirmekte, ne bir yasayı ihlal etmekte, ne de yasa yapmakta olduğunu söyler.⁷² Bu bir yasadışı alanıdır ve bu alanda hareket eden kişi yasayı yerine getirmiş veya ihlal etmiş olmaz; yalnızca yasayı *yerine getirmemiş* olur. Dolayısıyla bu sorunun değerlendirilmesi *iustitium* sonrasında, koşullara bağlı olsa da *iustitium* sürecinde bu konu hakkında hiçbir karar verilemez ve bu eylemlerin doğalarının tanımı hukukun dışında kalır.⁷³

Iustitium üzerine yukarıda belirttiğimiz değerlendirmelerde bulunan Agamben istisna hali için şu sonuçlara varmaktadır:

1. "İstisna hali, diktatörlük değildir; bütün hukuki belirlenimlerin – ve her şeyden önce, kamusal olan ile özel olan arasındaki ayrımın devre dışı bırakıldığı bir hukuki boşluk alanı, yasadışı bölgedir". Dolayısıyla istisna halini hukuka bağlamaya çalışan bütün doktrinler ve Schmitt'in yaptığı gibi istisna hali dolaylı yoldan bir hukuki bağlama oturtmaya çalışan doktrinler yanlıştır.⁷⁴
2. Hukuk düzeni, bu hukuki boşluk haliyle ilişki kurmak zorunda gibidir. Bir yandan bu hukuki boşluk hukuk açısından düşünülemezken; öte yandan istisna hali hukuk düzeni için elinden kaçırılması gereken belirleyici bir stratejik önem taşımaktadır.⁷⁵
3. Hukukun askıya alınmasıyla bağlantılı bir sorun olarak *iustitium* sırasındaki eylemler her türlü hukuki tanımın dışında kalıyor gibidir.⁷⁶
4. "Yasadışı bir yasa gücüne sahip yasa", bu tanımlanamazlığa ve *yok-yere* karşılık geliyor gibidir. Hukuk böyle bir yasa aracılığıyla "kendi yokluğunu kendi bünyesine katmaya ve istisna halini temellük etmeye ya da hiç olmazsa onunla bir ilişkiyi güvence altına almaya çalışır."⁷⁷ Agamben bunu bir kurmaca olarak görür; öyle bir kurmaca ki istisna halinde, yasadışlığın hala hukuk düzeniyle ilişki içinde olduğu ve normu askıya alma erkinin yaşamı doğrudan et-

⁷² Agamben, *İstisna Hali*, s. 62.

⁷³ Agamben, *İstisna Hali*, s. 63.

⁷⁴ Agamben, *İstisna Hali*, s. 63.

⁷⁵ Agamben, *İstisna Hali*, s. 64.

⁷⁶ Agamben, *İstisna Hali*, s. 64.

⁷⁷ Agamben, *İstisna Hali*, s. 64.

kilediği gibi bir varsayım söz konudur.⁷⁸ Bu anlamda “istisna hali, son çözümlenmede, yasadızlık ile yasa, yaşam ile hukuk... arasında bir belirlenemezlik eşiği oluşturarak, hukuki-siyasal makinenin iki eklememesi ve bir arada tutması gereken düzenektir.”⁷⁹

5. Agamben ve Schmitt’in İstisna Kuramlarının Eleştirisi

Agamben’e göre, “bütünlüğü içerisinde yasal düzeni askıya aldığı” oranda, istisna halinin “her türlü yasal düzenlemeden kaçınıyor” görüldüğünün farkına varmasına rağmen Schmitt, istisna hali ile yasal düzen arasında bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Schmitt’in yukarıda da değindiğimiz şu ifadesi bunun en net göstergesidir: “Olağanüstü hal ile anarşi ve kaos arasında her zaman bir fark vardır ve yasal anlamda, hala içinde bir düzen barındırır, her ne kadar bu yasal bir düzen olmasa da.”⁸⁰ Aslında bu söz paradoksal görünebilir; zira yasal alanda yazılması gereken şey, esas olarak ona dışsaldır. Schmitt’in kuramında olağanüstü hal, yasalara bir kuralsızlık alanı sokar ve bu ona göre, gerçekliğin etkili bir şekilde düzenlenmesini sağlar. Agamben’e göre tam da istisna halini hukuk düzeniyle ilişkili olarak kurgulama çabasından ötürü Schmitt egemenlikle olağanüstü hal arasında böyle sıkı bir ilişkiden bahsetmiştir. “Olağanüstü hal ilan edebilen bir egemen, bu suretle yasal düzenin sınırları dâhilinde kalmayı garanti altına almış olur. Fakat tam da buradaki karar, normun iptaline ilişkin olduğu için ve dolayısıyla olağanüstü hal dış ya da iç bir alanın denetimini temsil etmediği içindir ki ‘egemen normalde geçerli olan yasal düzenin dışında kalır ve yine de ona aittir, çünkü Anayasa’nın toptan askıya alınmayacağı kararının sorumluluğu ona aittir.’”⁸¹

Schmitt’e göre istisna hali, olgusal bir gerekliliktir. Söz gelimi ülkenin içinde ülkeyi bölmek için çalışan, devlete isyan eden, ona karşı ayaklanan bir düşmanın varlığına hükmedilirse, egemen gerekli bulursa ülkenin bir bölümünde veya tamamında acil durum ilan eder, bununla birlikte de bireysel haklar, demokratik yasalar askıya alınır. Bu süreçte düşman, normal zamanda geçerli olan hukuk normlarına

⁷⁸ Agamben, *İstisna Hali*, s. 103.

⁷⁹ Agamben, *İstisna Hali*, s. 102.

⁸⁰ Akt. Agamben, “Olağanüstü Hal”, s. 167.

⁸¹ Agamben, “Olağanüstü Hal”, s. 168.

tabi olmayacakları bilinerek yok edilir.⁸² Agamben ise istisna hali ile askıya aldığı hukuk arasındaki ilişkiyi olgusal olarak kabul etmemektedir. Olgusal değildir, yani fiili bir duruma, söz gelimi belli bir tarihte belli bir yerde ortaya çıkan düşmana dayanmamaktadır istisna hali. O halde Schmitt'te acil durum, hukuka kayıtlı ve bağlıdır, ancak ona özsel değildir. Agamben'e göreyse istisna hali ile hukuk arasındaki ilişki özsel bir ilişkidir. Agamben'in teorisinde "istisna hali ile hukuk zamansallıkları itibariyle birlikte bulunan, birlikte ikamet eden, birbirini tamamlayan varlıklardır. İstisna hali yalnızca hukukta kayıtlı bir imkân değildir; bir kuvve veya bilfiil olarak gizli olarak veya açıkça bilfiil olarak, görülür veya görülemez bir biçimde her zaman mevcuttur."⁸³

6. İstisna Halinin Araçsal Kullanımı

Agamben'in esas amacı yukarıda da belirtilen kurmacayı ortaya çıkararak "içinde yaşadığımız" istisna halini gözler önüne sermeye çalışmaktadır. "İktidar sandığının/lahtinin merkezinde barındırdığı şey, istisna halidir- ama bu temel olarak, hukukla ilişkisiz bir insan eyleminin yaşamla ilişkisiz bir normla karşı karşıya geldiği boş bir uzamdır."⁸⁴ İstisna hali bugün uygulamasının azami noktasına ulaşmıştır; dışarıda uluslararası hukuk göz ardı edilmekte, ulusal alanda ise kalıcı bir istisna hali yaratılarak, hukuku uyguladığını öne süren bir şiddet rejimi varlığını korumaktadır. İstisna hali de, bu "hukuku uygulama" iddiasının dayandığı o kurmaca zemindir. Bu şekilde, ceza görmeksizin hukukun normatif yönü yok sayılabilmekte ve ona karşı çıkılabilmektedir.⁸⁵ Böyle bir durumda kuran ve yerleştiren güç ile etkinliğe son veren ve alaşağı eden güç arasındaki gerilimin azami noktasını istisna hali oluşturmaktadır ve bu kuralla örtüştüğü noktada bu iki gücü birbirinden ayırmak zorlaşmaktadır. Bu şekliyle istisna hali adeta ölümcül bir makineye dönüşmüştür.⁸⁶

⁸² Zeynep Direk, "Yasa, Adalet ve Siyaset", Şiddetin Eleştirisi Üzerine, yay. haz. Aykut Çelebi, Metis Yayınları, İstanbul, 2010, s. 238.

⁸³ Direk, s. 238.

⁸⁴ Agamben, İstisna Hali, s. 103.

⁸⁵ Agamben, İstisna Hali, s. 103.

⁸⁶ Agamben, İstisna Hali, s. 104.

İstisna halinin çağdaş egemen siyasette bir yönetim paradigması olarak sunulmaktadır. Ancak istisna hali bir kural haline geldiğinde, yani bir hükümet etme tekniğine dönüştüğünde, anayasanın farklı biçimleri arasında geleneksel ayırımın ortadan kaldırılmasına yol açma tehlikesi vardır.⁸⁷ İşte Judith Butler tam da hükümet etme biçimi olarak istisna halinin kullanılmasından, hukukun bu durumda taktiksel bir araç olarak ele alınmasından bahsetmektedir.

Butler'e göre, devletin kendi hukukunu askıya alması, bu egemen iktidarın bir işlemi olmaktan daha ziyade, hukuksuz bir egemen iktidarın, sayesinde varlık bulduğu, hatta yeni bir şekle bürünerek yeniden ortaya çıktığı bir işlemdir.⁸⁸ Bu tam da Agamben'in istisna hali kurmacasının bahsettiği işlevidir. Nitekim Butler de Agamben'in, devletin hukukun üstünlüğüne istisna teşkil eden bir durum belirlediğinde, böylece hukuku askıya aldığı anda, yasaüstü statüsünü ortaya koymuş olması düşüncesine değinmektedir.⁸⁹

Butler'e göre, hukukun askıya alındığı an, kuvvetler ayrılığını ortadan kaldırmaya çalışan çağdaş bir egemenlik versiyonudur. Ona göre, "Devlet geri çekme edimi (Butler askıya alma yerine geri çekme tabirini kullanmaktadır) üzerinden hukuk olmayan bir hukuk, mahkeme olmayan bir mahkeme, yasal işlem olmayan bir yasal işlem üretir. Olağanüstü hal, iktidarın işleyişini bir dizi yasadan (adli) bir dizi kaideye (yönetimsel) geri taşır ve kaideler egemen iktidarı eski yerine taşır."⁹⁰

Butler, esasen Michel Foucault'nun "yönetimsellik"⁹¹ terimi üzerinden istisna halinin değerlendirmesini yapmaktadır ve burada yönetimselliği egemenliğin yeni icrasının koşulu olarak görmektedir. Zira istisna hali burada taktiksel bir olaydır. Bu yönetimsellik yoluyla egemenliğin icrasında büyük bir bürokrasi söz konusudur ve burada mev-

⁸⁷ Agamben, "Olağanüstü Hal", s. 167.

⁸⁸ Judith Butler, *Kırılgan Hayat Yasın ve Şiddetin Gücü*, çev.: Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2005, s. 73.

⁸⁹ Butler, s. 74.

⁹⁰ Butler, s. 74.

⁹¹ "Yönetimsellik en genel anlamıyla bedenler ile kişilerin bakım ve denetimiyle, kişiler ile nüfusun üretilmesi ve düzene sokulmasıyla, nüfusun yaşamını sürdürüp kısıtladığı ölçüde malların dolaşımıyla ilgilenen bir iktidar tarzı"dır. Butler, s. 65.

cut olan "egemenler"dir ve elbette bunlar gerçek egemenler değildir.⁹² "Bunlar küçük egemenler, yaptıkları işten bir yere kadar habersizler, ama edimlerini tek yanlı olarak ve devasa önemde yol açacak şekilde gerçekleştiriyorlar. Edimleri açıkça koşullanmış durumda, ama yine de yeniden incelemeye ya da temyize tabi olmayıp nihai yargılar olmaları bakımından bu edimler koşulsuz."⁹³ "Buna rağmen yönetselliğin sınırları içinde kimin alıkonulup kimin alıkonmayacağına, kimin hapislenenin dışındaki yaşamı tekrar görüp kimin görmeyeceğine karar verecek olanlar, karar verenler olarak kurulmuş haldedirler; bu da iktidarın had safhada dolaylı bir şekilde verilmesini ve ele geçirilmesini teşkil eder."⁹⁴

Judith Butler meseleyi iktidarın hukukun üstünlüğünü askıya almasıyla ele almaktansa, hukukun üstünlüğünün askıya alınmasıyla hem eylem üzerinden hem de sonuç olarak egemenliğin üretilmesi üzerinde durmaktadır. Egemen iktidarın bu eylemi gayrimeşru olmanın yanında aynı zamanda "sorumlu tutulamazlık" niteliğine de sahip olmaktadır.⁹⁵

Butler'e göre egemenliğin hedefi kendini icra etmek için iktidarını kullanarak arttırmayı sürdürmektir. Bu hedefe ise ancak nüfusu hukuk dışından idare ederek ulaşabilir. Dolayısıyla egemenlik yönetselliğin sahasında, nüfusun idaresinde işler.⁹⁶ Burada söz konusu olan yasadışılık değil, yasaüstülüktür. Yönetsellik hukuku taktik olarak görür ve hukuk taktik haline geldiğindeyse meşrulaştırıcı bir işlev olmaktan çıkar, "yönetsellik iktidarın hukuka indirgenemeyeceği anlayışını somutlaştırır." Böylece yönetsellik egemenliğin kendini yeniden gösterdiği saha haline gelir ve bu durumda egemenliğin hukuk içinde bir temeli bulunmamaktadır.⁹⁷ İstisna halinde egemenlik temelde hukuksuz bir iktidar biçimini alır, bu hukuksuzluğu da hukukun askıya alınmasında kendisini göstermektedir.⁹⁸ Bu durumu

⁹² Butler bu durumu "yönetsellik içinde egemenlerin nasıl ortaya çıktığını gösteren kusursuz bir paradoks" olarak adlandırmaktadır. Butler, s. 77.

⁹³ Butler, s. 77.

⁹⁴ Butler, s. 74-75.

⁹⁵ Butler, s. 78.

⁹⁶ Butler, s. 105.

⁹⁷ Butler, s. 102.

⁹⁸ Butler, s. 102.

somutlaştırmak adına Guantanamo Körfezi'ndeki hapishane örneği verilebilir: "Savaş hapishanesi kendisini kendi gerekçesi olarak gören ve yönetselliğin yasaüstü boyutunu canlandırıp harekete geçiren egemenliğin bu kendini gerekçelendirici biçimini yaymaya çalışan bir yönetsellik teşkil ediyor."⁹⁹

7. 11 Eylül Saldırılarından Sonra Egemenlik-Siyaset-Hukuk-İstisna Hali Değerlendirmesi

Amerikan tarihinde istisna haline verilecek örneklerdense, istisna halinin hala güncelliğini koruduğunu gösteren 11 Eylül 2001 sonrası olaylara bakmak daha anlamlıdır. Bush kendisinden ordunun başkumandanı olarak söz etme kararıyla, istisna haline gönderme yapmış; acil durum kural haline getirilmeye ve barış ile savaş arasındaki ayrımın olanaksız olduğu bir belirsizlik yaratmaya çalışmıştır.¹⁰⁰

ABD'nin 11 Eylül saldırılarından sonra yaptığı şey, daha doğrusu ABD'de net görülen şey denilebilir; çünkü bu diğer devletlerde de elbette böyledir, daha çok güvenlik için daha az özgürlük, hukuka esnek bağlılık ve daha çok otorite sağlamaktır. İşte tam bu noktada böyle bir rejimi sağlayabilecek hafif ama kapsamlı bir terim ve uygulama gündeme gelmektedir: Olağanüstü hal. Bu da beraberinde dünyayı sürekli bir olağanüstü hal rejimiyle yürütmeyi getirmektedir.¹⁰¹ ABD küresel ölçekte bir olağanüstü hal kararı alarak da esasen tam da Schmitt'in belirttiği anlamda dünya egemenliğini ortaya koymuştur. ABD bu egemenliği dünya üzerinde kural (norm) koymaktan çok Schmitt'i tasdik edercesine, kuralı sistemli ve kapsamlı bir şekilde ihlal edebilme gücüyle göstermektedir.¹⁰²

Kalıcı global olağanüstü hali esasen 11 Eylül 2001 sonrası daha yoğun olarak tartışılmaktadır. 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'de "siyasetin reel bir savaş ihtimali önşartına" dayan dost-düşman ayrımının en somut uygulamasını, bunun doğal sonucu olarak da global

⁹⁹ Butler, s. 103.

¹⁰⁰ Agamben, İstisna Hali, s. 32.

¹⁰¹ Mithat Sancar, "Kalıcı Global Olağanüstü Hal", *Birikim Dergisi*, İstanbul, Kasım 2011, s. 19.

¹⁰² Sancar, s. 20.

bir istisna hali yönetim tekniğinin devreye girdiğini görmekteyiz.¹⁰³ ABD bunu "bizden yana olanlar" ve "bizim karşımızda olanlar" yani terörist olan ya da teröristlere yardım edenler gruplaması yaparak gerçekleştirmektedir. Nitekim saldırılar sırasında yapılan ilk açıklamalardan biri olarak Henry Kissinger'in ifadesi şu şekildedir: "Her kim ki destek sağlar, finanse eder yahut teröristlere ilham verir, bunlar en az teröristler kadar suçludur."¹⁰⁴

11 Eylül olayından sonra ABD gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde hukuku fiilen askıya almıştır. 21 Mart 2002'de ABD Savunma Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı yurtiçinde ve Guantanamo Körfezi'nde alıkonulan tutsakların yargılanacağı askeri mahkemeler için bazı kulları yürürlüğe sokmuştur.¹⁰⁵ Bu kurallara göre bazı durumlarda süresiz alıkoyma, herhangi bir mahkeme kararı olmaksızın mümkün olabilmektedir. Süresiz alıkoyma hukukun ne zaman ve nerede askıya alınacağı, yasal yargı yetkisinin sınırları ve kapsamı bakımından incelenecek bir örnek oluşturmaktadır.¹⁰⁶

Süresiz alıkonulan tutsaklar askeri mahkemelerde yargılanmakta ve buradan beraat etseler dahi zorunlu olarak yürütmenin yeniden incelenmesine tabi kalmaktadırlar. Yine bu kişilerin sivil mahkemelere başvurma hakları bulunmamaktadır.¹⁰⁷ Yürütme organları kişinin masumiyeti, suçu, cezasıyla ilgili karar verme yetkisine sahiptir. Esasen ne alıkonulma kararı ne askeri mahkemenin yürürlüğe konması hukuka dayanmaktadır. Birini alıkoymak, devletin resmi yetkilisi tarafından mümkün olabilmektedir.¹⁰⁸

Guantanamo Körfezi'ndeki Delta Kampındaki tutsaklar "tutsak" olarak dahi adlandırılmamakta, "gözaltındaki kimseler" olarak alıkonulmaktadırlar. Böylece bu insanlar için hukuk söz konusu olmaktan çıkmaktadır. Bu insanlar hukukun korunmasından süresiz olarak mahrum edilmişlerdir, tam bu noktada da egemenliğin hukuksuz

¹⁰³ Sancar, s. 14.

¹⁰⁴ Akt. Sancar, s. 14.

¹⁰⁵ Butler, s. 64.

¹⁰⁶ Butler, s. 64.

¹⁰⁷ Butler, s. 70.

¹⁰⁸ Butler, s. 71.

kullanımı sınırsızlaşmaktadır. Bunun sebebi ise ulusal olağanüstü hal. Böylece olağanüstü hal zaman ve mekânla sınırlı olmaktan da çıkmaktadır.¹⁰⁹

Agamben yasanın kendisini askıya alarak canlı varlıkları kendisiyle birleştirmesini sağlayan özgün bir yapı olarak istisna haline 11 Eylül olaylarından sonraki ABD örneğini vermektedir. Ona göre Bush'un verdiği emir ile sınırsız olarak alıkonulacak kişilerin yasal konumu ortadan kaldırılmakta ve yasalar tarafından ne adlandırılabilir ne sınıflandırılabilir bir konuma sokulmaktadır. Bu kişiler yalnızca süresi bakımından değil doğası bakımından da belirsiz olan saf fiili bir egemenliğe/tutukluluğa mahkûmdurlar. "Guantanamo Üssü'ndeki tutuklularla çıplak yaşam, en uç belirsizliğine geri dönmektedir."¹¹⁰

Butler, süresiz alıkoymayı iktidarın yönetsellik ve egemenlik dikkate alındığında nasıl ve ne yollarla işlediğini daha açık bir şekilde ifade etme amacıyla olsa gerek, süresiz alıkoymanın, istisnai bir duruma değil, istisnanın nötrleştirilmiş norm olarak tesis edilme yollarına işaret ettiğini belirtir: "Süresiz alıkoyma' gayri meşru bir iktidar kullanımı olmakla beraber, güvenlik adına hukukun üstünlüğünü nötrleştirmeye yönelik daha geniş bir taktiğin önemli bir parçasıdır... Devlet iktidarının yasaüstü kullanımının sınırsızca gerekçelendirilmesi için bir fırsat ve araç haline gelir, böylece kalıcılık ihtimali bulunan bir özellik olarak...siyasi yaşama yerleşir."¹¹¹

Her ne kadar 11 Eylül saldırısından sonra ABD'deki ve Avrupa'ya yansıyan durumdan bahsedilse de, şüphesiz son yıllarda radikal dinci örgütlerin Avrupa'da gerçekleştirdiği şiddet eylemlerinin sonucu olarak Avrupa da bariz bir olağanüstü hal alanına dönüşmüştür. Fransa'da, en son Cezayir savaşında tüm ülkeyi kaplayan olağanüstü hal ilan edilmişken, silahlı ve bombalı 2015 Paris saldırılarıyla beraber (13 Kasım 2015), aynı günün gecesinde olağanüstü hal ilan edilmiş ve İkinci Dünya Savaşından bu yana Fransa sınırları ilk defa kapatılmıştır.¹¹² Fransa'da ilan edilen bu olağanüstü hal, 15 Aralık 2016 parla-

¹⁰⁹ Butler, s. 77.

¹¹⁰ Agamben, "Olağanüstü Hal", s. 167.

¹¹¹ Butler, s. 78.

¹¹² https://tr.wikipedia.org/wiki/2015_Paris_sald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1

mento kararıyla, 15 Temmuz 2017'ye kadar olmak üzere beşinci kez uzatılmıştır.¹¹³

Fransa'daki olağanüstü hali "Hukuk Devletinden Güvenlik Devletine" başlıklı yazısında değerlendiren Agamben, olağanüstü hal ilanının demokrasiyi koruyacak kalkan olduğu iddiasına kesinlikle karşı çıkıp, bunun tam tersini, yani olağanüstü hal ilanlarının totaliter iktidarları kurmak için araç olduğunu yeniden vurgulamaktadır.¹¹⁴ Agamben'e göre, Batı demokrasileri artık Güvenlik Devleti olarak adlandırılmalıdır. Burada söz konusu olan, ilk olarak, Hobbes'un toplum sözleşmesi teorisine göre korkuya son verme nedeniyle oluşmuş olan devletin aksine, korkuyu ayakta tutan ve esas işlev ve meşruiyetini bu korkudan sağlayan devlettir. Yazara göre terör nedeniyle ileri sürülen güvenlik tedbirleri, terörist hedefleri öngörüp önleyemez; ancak insanlarla umumi ve sınırsız bir denetimi içeren bir ilişki kurma amaçlıdır. Bu tip devletteki ikinci önemli husus ise egemenliğe ilişkindir. Egemenliğin asıl sahibi kabul edilen yurttaşların ve halkın siyasi statüsünde değişim yaşanır. Apolitikleşen halkın rolü, seçimler aracılığıyla sınırlı olmak üzere siyasi yaşama katılan ve varlığı devletin koruma ve büyümesi için gereken, özünde siyasî olmayan bir roldür. Aslında burada Agamben'in egemenliğe ilişkin olarak belirttiği durum yeni bir durum değildir. Kendisinin bu değerlendirmesi önceki çalışmalarıyla beraber alındığında anlaşılacağı gibi, yazarın bu görüşü Batı demokrasilerinin tarihinde rastlanılan durumun özetidir. Egemenliğin halka ait olduğu iddiasının doğruluğuna yönelik şüphe, özellikle olağanüstü halin ilanı ve devamı durumlarında güçlü ve görünür olmaktadır. Agamben'in nitelediği Güvenlik Devleti'nin üçüncü özelliği ise, birçok alanın yanı sıra olağanüstü hale ilişkin yasal düzenlemelere de yansıyan belirsizlik, hukuki kesinlikten vazgeçmiştir. Bunların sonucu olarak Agamben, Güvenlik Devleti'nin yöneldiği

(Son erişim tarihi: 10 Nisan 2017).

¹¹³ <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/france-state-of-emergency-extended-to-july-2017/> (Son erişim tarihi: 10 Nisan 2017).

¹¹⁴ "Hukuk Devletinden Güvenlik Devletine", Çev. Haldun Bayrı, "<http://medyascope.tv/2015/12/27/giorgio-agamben-hukuk-devletinden-guvenlik-devletine/>. Yazının orijinal hali, http://www.lemonde.fr/idees/article/2015/12/23/de-l-etat-de-droit-a-l-etat-de-securite_4836816_3232.html (Son erişim tarihi: 10 Nisan 2017).

alanın, kamusal ile özeline birbirine geçtiği, sınırları belirlenemeyen belirsiz alan olduğunu yine vurgular.

8. Sonuç

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı gibi, istisna hali egemenliğin icra edildiği ve kendini daha da güçlendirdiği bir belirsiz alan olarak çağdaş siyasette yerini almıştır. Şu anda çoğu çağdaş devlette parlamenter sistemden, rasyonel hukuk düzeninden bahsetsek de esasen istisna halinin yönetim tekniğine haline geldiği, hükümet yönetimlerinin bu şekilde mevcut olduğu sistemlerle karşı karşıyayız. Üstelik böyle parlamenter, demokratik rejimlere sahip olduğunu iddia eden çağdaş devletlerde siyasetin, hukukun belirlediği sınırlar içerisinde kalması gerekirken; egemenin, herhangi bir durumu kriz olarak (ekonomik veya siyasi) iddia ettiği veya buna karar verdiği her durumda siyasetin, yine hukuku öncelediğini görmekteyiz. Bu bakımdan çalışmanın başında da belirtildiği gibi, istisna hali siyasal olan ile hukuksal olanın sınırlarını ve bu ikisinin birbiriyle ilişkisini gösteren bir durum olmakla son derece önemli bir kavramsal-olgusal kurum olarak varlığını sürdürmektedir.

Esasen acil durum ile kamu hukuku arasındaki ilişki yapısal olarak aydınlatıldığında siyaset ile hukuk ilişkisinin ontolojisinin özsel bir kısmı da açıklanmış olacaktır.¹¹⁵ Bu acil durum ile kamu hukuku arasındaki ilişkinin anlaşılması bakımından istisna hali, kilit bir kavram haline gelmektedir. Bu nedenle Agamben'in bahsettiği "kurmaca" üzerinde biraz daha düşünmekte fayda vardır.

Kaynakça

- Agamben Giorgio, *İstisna Hali*, çev.: Kemal Atakay, Otonom Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- Agamben Giorgio, "Olağanüstü Hal", *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, yay. haz. Aykut Çelebi, Metis Yayınları, İstanbul, 2010.
- Butler Judith, *Kırılğan Hayat Yasın ve Şiddetin Gücü*, çev.: Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2005.
- Direk Zeynep, "Yasa, Adalet ve Siyaset", *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, yay. haz. Aykut Çelebi, Metis Yayınları, İstanbul, 2010.

¹¹⁵ Direk, s. 237.

- Sancar Mithat, "Kalıcı Global Olağanüstü Hal", *Birikim Dergisi*, İstanbul, Kasım 2011, s.12-21.
- Schmitt Carl, Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm, çev.: Emre Zeybekoğlu, Dost Kitabevi, Ankara, 2005.
- Schmitt Carl, Parlamenter Demokrasinin Krizi, çev.: Emre Zeybekoğlu, Dost Kitabevi, Ankara, 2006.
- Schmitt Carl, Siyasal Kavramı, çev.: Ece Göztepe, Metis Yayınları, İstanbul, 2006.
- Taşçer Feysel, "Hukukun (Si)yasal Kaynağı Olarak Egemenliğin İki Yüzü, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Ankara, Bahar 2009, Sayı 7, s. 47-57.
- <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/france-state-of-emergency-extended-to-july-2017/> (Son erişim tarihi: 10 Nisan 2017).
- https://tr.wikipedia.org/wiki/2015_Paris_sald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1 (Son erişim tarihi: 10 Nisan 2017).
- "Hukuk Devletinden Güvenlik Devletine", Çev. Haldun Bayrı, "<http://medyascope.tv/2015.12.27/giorgio-agamben-hukuk-devletinden-guvenlik-devletine/>. Yazının orijinal hali, http://www.lemonde.fr/idees/article/2015/12/23/de-l-etat-de-droit-a-l-etat-de-securite_4836816_3232.html (Son erişim tarihi: 10 Nisan 2017).